

# შეპირისპირებითი ანალიზი შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე სტუდენტების უფლებებზე საქართველოსა და ევროპის რამდენიმე ქვეყნის მაგალითზე

ხატიაშვილი ხატია  
ჭანტურია გვანცა

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი; თბილისი

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.110>

*სტატიაში განვიხილავთ შშმ სტუდენტების უფლებებს საქართველოსა და ევროპის ქვეყნებში, საკანონმდებლო ცვლილებებსა და საერთაშორისო პოლიტიკურ დოკუმენტებს. დღევანდელ დღეს შშმ პირების უფლებები ერთ-ერთი იმ სფეროთაგანია, რომელზეც ყურადღება გამახვილებულია თითქმის ყველა განვითარებულ ქვეყანაში და მათი უფლებების დაცვა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი, პრიორიტეტული და ყურადსაღები საკითხია. ყველა თანამედროვე მკვლევარი ეყრდნობა საერთაშორისო ნორმებს და აღიარებს მათ გავლენას შშმ პირების განათლების საკითხებში. ყველა პოლიტიკურ დოკუმენტში საუბარია შშმ პირთა თანაბარ უფლებებზე და მათ დაცვაზე. უმაღლეს სასწავლებლებში ინკლუზიური განათლების ნაკლოვანებები გამოწვეულია ისეთი პრობლემების არებობით, როგორცაა პირველ რიგში შშმ სტუდენტებისათვის ადაპტირებული სასწავლო პროგრამების შემუშავების სირთულე, მეორე მხრივ, არასაკმარისი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზით და ასევე პროფესორ-მასწავლებელთა მომზადების დაბალი დონით. პრობლემები, რომლებიც თავს იჩენს ინკლუზიური განათლების დანერგვის თვალსაზრისით, მაგრამ არსებობს ასევე მათი აღმოფხვრის რეკომენდაციები.*

**საკვანძო სიტყვები:** ინკლუზიური განათლება, უმაღლესი განათლება, სსსმ პირი, შეზღუდული შესაძლებლობები

განათლების მიღება ადამიანის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციოკულტურული უფლებაა. იგი ხორციელდება ყველა ადამიანის თანასწორობის, აღიარების და დაცვის პრინციპის საფუძველზე. ზოგადად იმ ქვეყნებში, სადაც უზრუნველყოფილია ინკლუზიური განათლება, აღიარებენ, რომ ნებისმიერ ბავშვს თანაბრად აქვს განათლების მიღების უფლება (1961 წლის ევროპის სოციალურმა ქარტია, 1989 წლის გაეროს ბავშვთა უფლებების კონვენცია, სალამანკას დეკლარაცია, 1996).

დღევანდელ დღეს შშმ სტუდენტების უფლებები ერთ-ერთი იმ სფეროთაგანია, რომელზეც ყურადღება გამახვილებულია თითქმის ყველა განვითარებულ ქვეყანაში და ეს წარმოადგენს ერთ-ერთი მნიშვნელოვან, პრიორიტეტულ და ყურადსაღებ საკითხს. პოლიტიკის დოკუმენტებს ამ სფეროში ზოგადად არეგულირებს გაეროს 2006 წლის კონვენცია. იგი ამ საკითხების მარეგულირებელი ფუნდამენტური ინსტრუმენტია, რადგან შშმ პირთა მიმართ არსებული მიდგომებისადმი პარადიგმის შეცვლას ხელს უწყობს, რომლის გარეშე შეუძლებელია მათი ეფექტური დაცვა.

ყველა თანხმდება იმაზე, რომ უმაღლესი განათლების მიღება ყველა შშმ პირისთვის

არის სამუშაო ადგილის მიღების მნიშვნელოვანი წინაპირობა (ტინკლინი, 2004; ჰორნი, 2021).

ჩვენს მიერ განხილულ სტატიებში კარგად ჩანს, რომ ყველა ავტორი ეყრდნობა საერთაშორისო ნორმებს და აღიარებს მათ გავლენას შშმ პირების განათლების საკითხებში (კალინიკოვა-მაგნუსონი, 2019; ორი, 2014; ორტიზი, 2018).

ზოგადად მიღებულია ძალიან ბევრი დოკუმენტი შშმ პირთა უფლებების დაცვის სფეროში, რომელთა ჩამოთვლას არ შევუდგებით. ყველა ამ დოკუმენტში საუბარია შშმ პირთა თანაბარ უფლებებზე და მათ დაცვაზე. თუმცა, 1994 წლის სალამანკას დეკლარაცია არის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, რომელიც აყალიბებს შშმ პირების უფლებებს. სწორედ სალამანკას მსოფლიო კონფერენციაზე განისაზღვრა ინკლუზიური განათლების ძირითადი პრინციპები. იგი წარმოადგენს დისკრიმინაციასთან ბრძოლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან იარაღს. ბევრ ბავშვს აქვს სწავლასთან დაკავშირებული სირთულეები და შესაბამისად განსაკუთრებული საგანმანათლებლო საჭიროებები; საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა უნდა იპოვონ გზები და კომპრომისები მათი საჭიროებების უზრუნველყოფისათვის. უნდა განვითარდეს ბავშვზე ორიენტირებული პედაგოგიკა.

ჩვენი დაკვირვებიდან გამომდინარე შვედეთი იყო ერთ-ერთი პირველი, რომელმაც 1842 წელს მიიღო კანონი დაწყებით განათლებასთან დაკავშირებით (კალინიკოვა-მაგნუსონი, 2016; ბერჰანუ, 2014; ბერგრენი, 2014; ორი, 2014), სადაც მხედველობაში იღებდნენ ღარიბ ბავშვებს და იმათ, ვისაც არ გააჩნდათ განათლების მიღების შესაძლებლობა. შვედეთის სპეციალური განათლების სისტემა იმეორებს ნორვეგიის განათლების მოდელს. შვედეთმა ხელი მოაწერა გაეროს კონვენციას ბავშვთა უფლებების შესახებ (1989), ასევე შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების და შესაძლებლობების გათანაბრების სტანდარტულ წესებს (1993), იუნესკოს სალამანკას დეკლარაციასა და სამოქმედო ჩარჩოს (იუნესკო, 1994). ყველა ეს დოკუმენტი თავისთავად ძალიან მძლავრი იარაღია ამ სექტორში. ეს დოკუმენტები საფუძვლად დაედო მნიშვნელოვან სახელმწიფოებრივ დოკუმენტებსა და კანონებსა, რათა ინკლუზიური განათლება მყარად დამდგარიყო დღის წესრიგში.

საქართველოში ინკლუზიური განათლების ცალკე კანონი არ არსებობს, ის შედის საქართველოს კანონში ზოგადი განათლების შესახებ. თუმცა არსებობს სხვადასხვა ნორმატიული დამატებითი აქტები, მათ შორისაა, 2020 წლის კანონი შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების შესახებ, 1995 წლის კანონი შშმ პირთა სოციალური დაცვის შესახებ, რომელშიც ნათქვამია „განათლების ორგანოები ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის ორგანოებთან ერთად ვალდებული არიან უზრუნველყონ ამ კატეგორიის ბავშვთა სკოლამდელი და სკოლის გარეშე აღზრდა მათთვის ჯეროვანი სარეაბილიტაციო დახმარების გაწევის ხელსაყრელი შესაძლებლობების შექმნის მიზნით, აგრეთვე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის

საშუალო-სპეციალური

და უმაღლესი განათლების მიღება რეაბილიტაციის ინდივიდუალური პროგრამის შესაბამისად” (შშმ პირთა სოციალური დაცვის შესახებ, 1995).

საქართველოში არსებობს კანონი შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა დაცვის შესახებ, რომელიც შემუშავდა 1995 წლის 14 ივნისს, თუმცა 2020 წლის 14 ივლისს მოქმედმა პრეზიდენტმა გამოსცა ახალი კანონი, რომელიც ითვალისწინებს ყველა დაწესებულების ჩართულობას შშმ პირების ცხოვრებაში, სადაც განათლების ნაწილში (მე-8

მუხლი) აღნიშნულია, რომ სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს „ხელმისაწვდომი და ხარისხიანი ინკლუზიური განათლების სისტემის დანერგვა, ასევე შშმ პირის მიერ უწყვეტი განათლების მიღების შესაძლებლობა”.

ყველა მკვლევარმა აღიარა (*რიჩარდსონი, 2009; ჰაჯიკაკუ, 2010; დენჰარტ, 2008*), რომ მნიშვნელოვანია, დადებითი დამოკიდებულების ქონა ინკლუზიური განათლების მიმართ; პროფესორ-მასწავლებლებს უნდა ჰქონდეთ რეგულარული ტრენინგის საშუალება ინკლუზიური განათლების სფეროში, ასევე მნიშვნელოვანია სხვა მასწავლებლების მხარდაჭერა, სტუდენტების მხარდაჭერა, კოლექტიური მხარდაჭერის ქსელების არსებობა და მათი უსაფრთხოება, ინოვაცია კლასში, ოჯახებთან თანამშრომლობა, ინკლუზიური განათლებისათვის საგანმანათლებლო ბიუჯეტის უზრუნველყოფა, შშმ პირების საზოგადოებასთან ურთიერთობა, ინოვაციების სფეროში ლიდერად ყოფნა.

ზოგიერთ სტატიაში ჩანს (ლოუ, 1996), თუ რა პრობლემებს აწყდებიან შშმ სტუდენტები უნივერსიტეტის კამპუსში. სტუდენტებს მრავალ სხვა პრობლემას შორის, ექმნებათ პრობლემები წიგნებთან დაკავშირებით, ლიფტის მოხმარებასთან დაკავშირებით, კორიდორებში მოძრაობასთან დაკავშირებით.

ზოგიერთ სტატიაში (*ორტიზი, 2018; ჰარვი, 2018; ჰელსი, 1993; მოსუელა, 2010; პაუელი, 2016; ბოშამი, 2012*) იკვეთება ტენდენცია, რომ შშმ სტუდენტების ერთადერთი სურვილი არის ის, რომ მათ ისე ექცეოდნენ, როგორც ნორმალურ სტუდენტებს. ავტორები პრობლემის დამლევისათვის კონკრეტულ რეკომენდაციებს არ იძლევიან, რადგან ამბობენ, რომ ამ საკითხს უფრო ჩაღრმავება და განსხვავებული მიდგომები სჭირდება.

რაც შეეხება დიდი ბრიტანეთის უმაღლეს სასწავლებლებს, კ.ბოშან-პრაიორი აცხადებს, რომ შშმ პირების სწავლების თვალსაზრისით დიდ ბრიტანეთში წლების განმავლობაში ხორციელდებოდა ცვლილებები. ავტორი აცხადებს, რომ უთანასწორობა, რომელიც ვლინდება უსდ-ში არა მხოლოდ ეთნიკური და გენდერული თვალსაზრისით, არამედ შშმ პირების მიმართაც. ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში პოლიტიკური დამოკიდებულება შშმ პირების მიმართ შეიცვალა დიდ ბრიტანეთში: ადრე ყურადღება ფოკუსირებული იყო მათ კეთილდღეობაზე და გარკვეულ საჭიროებებზე და დღეს დიდ მნიშვნელობას აქცევენ მათ უფლებებს. მსგავსი ცვლილებები შეიმჩნევა სხვა ევროპულ ქვეყნებშიც. თუმცა შესწავლილი მასალებიდან კარგად ჩანს, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში მიდგომა იყო პოზიტიური, რაც გულისხმობს შშმ პირების ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას (აშშ, შვედეთი, ავსტრალია) და ზოგიერთ ქვეყანაში, პირიქით, ეს გამოიხატა უმოქმედობაში და უგულვებელყოფაში, მაგალითად ჩინეთში.

და ბოლოს აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული მასალების შესწავლის შედეგად გამოვლინდა ტენდენცია, რომელიც გვიჩვენებს, რომ თითქმის ყველა ქვეყანაში არსებობს პრობლემები უმაღლეს სასწავლებელში შშმ პირების შეღწევადობის კუთხით და ბევრი რამ არის დასახვეწი ამ სფეროში. მნიშვნელოვანია ასევე საკანონმდებლო სფერო, რომელიც ყველა ქვეყანაში განსხვავებულად არის მოწყობილი.

#### **ლიტერატურა:**

**ბერგრენი:** U.J.Berggrenn,D.Rowan,E.Bergback,B.Blomberg, 2016, Disabled students experiences of higher education in Sweden, the Czech Republic and the United States-a comparative institutional analysis, Disability and society- vol13, #3, 339-356

**კალინიკოვა-მაგნუსონი:** **Magnusson-Kalinnikova.L.**, 2019, obtaining inclusion in higher education instrumentally: Swedish university experience, 1º Congreso Internacional de Ciencias Humanas - Humanidades entre pasado y futuro. Escuela de Humanidades, Universidad Nacional de San Martín, Gral. San Martín

**ლოუ:** Low.J., Negotiating identities, negotiating environments: an interpretation of the experiences of students with disabilities, Disability & Society, Vol. 11, No. 2, 1996, pp. 235±248

**მორინა:** Morina.A., Inclusive education in higher education: challenges and opportunities, European journal of special needs education, 2016, [Inclusive education in higher education: challenges and opportunities: European Journal of Special Needs Education: Vol 32, No 1 \(tandfonline.com\)](#)

**მოსუელა:** Moswela.M.E., 2011, Asking too much? The voices of students with disabilities in Botswana, Disability and society, Routledge

**პაუელი:** Powell.J.W.J., 2016, Barriers to inclusion: Special education in the United States and Germany, Routledge, Taylor and Francis

**ტომე ფერნანდესი:** Tome Fernandez.M., Attitudes toward inclusive education and practical consequences in final year students of educational degree, Science direct, 7th International Conference on Intercultural Education “Education, Health and ICT for a Transcultural World”, EDUHEM 2016, 15-17 June 2016, Almeria, Spain

#### **კონვენციები, კანონები**

კონვენცია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ, 27 ოქტომბერი, 2017

კონვენცია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციალური დაცვის შესახებ, 2006

შვედეთის კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ - The Swedish Higher Education Act (1992:1434) Issued: 17 December 1992

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია

საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ, 2010

ევროპის სოციალური, ქარტია, სტრასბურგი, 3.V. 1996

კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ (1989 წლის 20 ნოემბერი)

შვედეთის კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ - The Higher Education Ordinance (1993:100), Department/Agency: Ministry of Education and Research, Sweden Issued: 4 February 1993

სალამანკას დეკლარაცია - The Salamanca Statement and the framework for action on special needs education, World conference Special needs education:access and quality, Salamanca, 7-10 june, 1994

საქართველოს კანონი შშმ პირთა სოციალური დაცვის შესახებ, 1995

## **Comparative Analysis of the Rights of Students with Disabilities on the Examples of Georgia and Some European Countries**

**Khatiashvili Khatia**

**Chanturia Gvanca**

**Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi**

### **Abstract**

In this article we discuss the rights of students with disabilities in Georgia and European countries, legislative changes and international political documents. Today the rights of persons with disabilities are one of the areas on which attention is focused in almost all developed countries and the protection of their rights is one of the important, priority and noteworthy issues. All modern researchers rely on international norms and recognize their

influence in the issues of education of people with disabilities. All political documents talk about the equal rights of disabled people and their protection. The disadvantages of inclusive education in higher education institutions are caused by the absence of such problems as, first of all, the difficulty of developing educational programs adapted for students with disabilities, on the other hand, with the insufficient material and technical base and also with a low level of training of professors and teachers. There are many problems that appear in terms of implementation of inclusive education in higher education institutions, but there are also recommendations for their elimination.

**Key-words:** Inclusive education, Higher education, Persons with special educational needs, Disabilities